

Wilkinson, který s otevřenou pusou sledoval můj první epileptický záchvat. Tak totiž zněl výrok lékařů poté, co mi udělali několik podrobných vyšetření. Steve trval na tom, že si mám vzít na týden nemocenskou. „Myslím, že si pár dní odpočinku zasloužíš. Příští měsíc se vrátíš a promluvíme si. A ještě jednou – je mi moc líto, že jsem zapomněl na tvou fobii. Poslal jsem tě tam narychlo, skoro instinktivně. Víš, jak to v téhle branži chodí... No. Dávej na sebe pozor. Jsi fajn chlap,“ řekl mi šéf a opustil mě zmateného, s pohledem do prázdna. Vyrázil jsem domů. Byl jsem v bytě sám. Několik hodin jsem byl mimo a nevěděl, co mám dělat. Claire jsem zatím nic neřekl. Přišlo mi, že by z mojí nové diagnózy byla zoufalá.

6

Ra-ta-ta! Seš mrtvej! Tyhle výkřiky se z dětských úst ozývaly stejně pravidelně jako nárazy šroubů do kolejnic. Nic nemohlo být pro kluky mezi pěti a osmi lety úchvatnější než si hrát na válku mezi vagony a kovovým šrotem všeho druhu. „Ra-ta-ta! Chcípni, ty blbče, zastřelil jsem tě!“ křičel jeden. „Houby! Nevidíš, že mám neprůstřelnou vestu?“ odpovídal druhý, oblečený do oranžové reflexní vesty, kterou ukradl tátovi. Tvář si pomazal mazutem, aby vypadal jako vojáci z jednotek zvláštního nasazení.

Nepřátelé z druhé skupiny proti nám vyrazili zpoza haldy šterku, který dospělí používali jako podklad při stavbě železničních tratí. „Povidlo! Pal!“ ozval se hlas jednoho z nepřátel. Povidlo začal rvát nahoře, na jeřábu. „Ra-ta-ta! Seš mrtvej! Zastřelenej do hlavy! Neprůstřelná vesta je ti k hovnu!“ vrískal seshora ostřelovač. Všichni jsme mu říkali Povidlo, protože pokaždé, když si šel hrát ven, měl s sebou chleba namazaný povidly. Ze základny se stávalo takové válčiště po šesté hodině večer, kdy naši rodiče pomalu vlekli svá unavená těla k vagonům. Měli jsme k dispozici veškerý materiál, abychom si vyrobili zbraně, vybavení a různé nezbytné pomůcky. Pokoušeli jsme se vetřít do přízně strejdy Saši, tesaře ze základny, aby nás nechal v dílně. Jako šílení jsme prolézali hromady s odřezky dřeva a pilinami. Nacházeli jsme automatické a poloautomatické zbraně, granáty nebo prkna, ze kterých se daly dobře vyrobít středověké meče.

„Padej dolů, ty zsranej hajzle!“ ozval se řev hlídače na věži. Z té výšky měl základnu jako na dlani. Povidlo slézal nepřiliš opatrně z jeřábu a my jsme byli nuceni uzavřít příměří, než nás zase dospělí nechají na pokoji. Mezitím jsme se uchýlili do vagonu jednoho z bojovníků a jako uhranutí jsme se dívali na filmy o válce. Byl jsem tak posedlý zbraněmi, že se mi zdálo o tom, jak táhnu na Stalingrad a překračuju při tom těla padlých. Sen končil ve chvíli, kdy jsem jakoby vytahoval zpod zraněného vojáka zcela nový kalašnikov. Bylo to samozřejmě absurdní vzhledem k tomu, že vynález slavné zbraně se

datuje až několik let po skončení druhé světové války. Ale to dětské fantazii nijak nepřekáží, obzvlášť ne budoucímu humanistovi.

Doufám, že nelžu, když řeknu, že moje jednotka slavně zvítězila nad nepřáteli předtím, než začala válka... opravdová válka. První výstřely v létě roku 1992, které jsme slyšeli za zdí, jsme samozřejmě považovali za bouchání petard. Ani máma s Evou se nevzrušovaly. Táta nebyl doma. Odjel, jak mi řekla máma, k babičce a dědovi, aby jim vyměnil pár tašek na střeše. Pamatuju si, že mě to strašně naštvalo. Už několik týdnů jsem tátu otravoval, aby mi koupil digitálky *Montana*, jako měl Paša. Byl jsem úplně paf, když jsem viděl toho syčáka, jak mu na ruce září nové hodinky. Ten zázrak ukazoval čas i datum. Měl deset vyzváněcích melodií budíku. Oněměl jsem úžasem, když Paša stiskl nějaké kouzelné tlačítko a najednou se obdélníkový displej hodinek rozsvítil oranžově. Byly vyrobené z kovu stříbřité barvy, takže na slunci zářily. Táta však byl k mým zoufalým prosbám chladný. Říkal, že teď zrovna nemá peníze ani čas, aby mi vytoužené hodinky opatřil. „A teď si odjel na celý den k babičce na vesnici. Takže to znamená, že má jak čas, tak peníze na benzín. Já ho zastřelím! Seženu si kalašnikov a zastřelím ho!“ slyším se křičet v malé místnosti ve vagonu. Eva byla na druhé posteli a snažila se uklidnit Markýzu, kočku, kterou den předtím našla v křoví na zahradě. V těch dnech jsem viděl na základně spoustu toulavých koček. Bez větších potíží přelezly zeď, jako by je lákala vůně jídla. „Já chci

taky hodinky! Jestli ti táta koupí hodinky, řeknu mu, aby mi koupil taky jedny. Nejsi o nic lepší než já!“ vyhrkla Eva a ani se na mě nepodívala. „Zůstaň, ty blbý zvíře!“ vykřikla Eva a držela Markýzu za zadní tlapky. Kočce se u Evy zjevně nelíbilo a chtěla se jí vymanit z náruče. „Nech si ty kecy! Hodinky *Montana* se v růžové neprodávají,“ popichoval jsem sestru.

Venku se ozvala dvě bouchnutí, o něco silnější než z obyčejných petard. Všechno, co následovalo, ve mně doted' vyvolává pochmurné vzpomínky páchnoucí po plísni. Pro mě válka začala ve chvíli, kdy máma vstoupila do vagonu tak rychle, že sotva popadala dech. „Rychle! Okamžitě do sklepa!“ V obličejí jí utkvěl výraz obrovského zděšení. Vzala Evu do náruče a mně silně sevřela ruku. Markýza vyděšeně vyskočila mřížemi v okně. Od té doby jsem ji neviděl. Já a moje sestra jsme začali hystericky brečet. Z vagonu ke vchodu do sklepa to bylo nějakých patnáct metrů. Máma tuhle vzdálenost překonala několika kroky. Za tu dobu jsem stihl zaslechnout celou řadu bouchnutí. Koutkem oka jsem zahlédl černý kouř, který stoupal někde za zdí. „Ra-ta-ta,“ vykřikl jsem pro sebe. Uvědomil jsem si, že skutečné výstřely zbraní se docela liší od zvuků, které jsme vydávali my při hrách. Znely spíš jako nějaké „paf! paf! pif!“.

V hloubi sklepa, kam nás máma schovala, už výstřely byly slyšet jako jakési nepřirozené a tlumené bouchání. Máma zavřela dveře a zajistila je tyčí používanou na míchání nakládané zeleniny. Do plic mi pronikl silný

pach plísň. Táta rok předtím zavedl do sklepa osvětlení. Máma stiskla vypínač a ve chvílce se neproniknutelná tma změnila v morbidní pološero. Blikání vlákna žárovky vytvářelo atmosféru napětí a strachu. Zvenčí se stále častěji ozývaly tlumené rány. Eva dál potichu bulela a pevně svírala mámu kolem krku. Pamatuju si, jak jsme všichni tři čekali usazení na silném prkně položeném na cihlách, na které máma obvykle ukládala sklenice s višňovým kompotem. Na poličkách před sebou jsem viděl různé druhy nakládané zeleniny, které zbyly z loňska. Bylo tam i několik prázdných sklenic, částečně zplesnivělých. Dole, pod policemi, ležela dřevěná bedna s naklíčenými bramborami. Eva přestala brečet. Dívali jsme se jeden na druhého pohroužení do podivného mlčení. Dokázal jsem rozeznat několik výkřiků, které přicházely od brány. Psi začali zuřivě štěkat. Ten zvuk jsem znal stejně důvěrně jako později zvonek svého bytu. Štěkala psiska vrátného.

Eva přerušila přízračné ticho ve sklepě: „A kdy přijede táta?“ Máma nás ujistila, že táta je na cestě a že brzy dorazí. Mezi stěnou z černozemě a sklenicí s nakládanou zeleninou tkal svou síť pavouk. Eva se začala nudit a seskočila z mámina náručí. Pustila se do přerovnávání sklenic se zavařeným ovocem a zeleninou a vymýšlela přitom nejružnější barevné kombinace, od zářivých odstínů, jaké měly třeba broskvové kompoty, po tmavé jako marmeláda z černého rybízu. Eva měla barvy ráda. Máma jí předpovídala, že bude malířkou. Tehdy ve sklepě nás jemné ťukání sklenic uklidňovalo. Eva se na chvíli

zastavila a vytáhla sklenici s poloprůsvitným oranžovým obsahem. Otevřela víčko a ponořila prst do lepkavé hmoty. Ve dvou jsme spořádali sklenici s májovým medem během pár minut. V tu chvíli by nás jen málo věcí na světě mohlo potěšit víc. Výstřely už nebylo slyšet, ale někde v dálce jsme mohli zaslechnout sporadické výkřiky. Psi z vrátnice přestali štěkat. Eva si mámě postěžovala, že chce čůrat. Máma zvedla schody a pootevřela železné dveře. Za chvíli do našeho úkrytu proniklo podvečerní světlo a čerstvý vzduch. Máma naznačila Evě, aby šla za ní a zavřela za nimi dveře. Bylo to poprvé, kdy jsem se ocitl v uzavřeném prostoru bez oken zcela sám. Moje samota trvala, myslím, jen dvě minuty, ale stačilo to, abych si uvědomil, že se mě zmocňuje podivně příjemný pocit. Působila na mě dobře.

Eva vešla jako první. Máma ji následovala a držela v náručí dva polštáře a deku s jeleny a laněmi. Pamatuju si, že jsem brblal něco o špíně ve sklepě a odmítal jsem v té díře strávit noc. Můj názor nezměnila máma, ale dávka krátkých zahřmění, které se ozvaly jakoby z konce zahrady, někde za zdí. Teď jsem si jistý, že to byla střelba z kulometu.

I tak jsem cítil, jak mě přemáhá spánek. Vzbudil jsem se s hlavou na polštáři. Máma právě otevřela sklep. Udělali jsme místo pro další tři lidi. Byla to teta Nina se svými dvěma dcerami: Angelou a Sandou, které byly jen dva roky, jestli si dobře vzpomínám. Jakkoliv se mi to zdálo nemožné, našlo se místo ve sklepě ještě pro další dva sousedy, muže a ženu, kteří bydleli na druhé straně základny.

Máma přesunula několik sklenic s rajčatovou šťávou za sud s vínem v rohu. Otočila bednu s bramborami dnem vzhůru. Návštěvníci se posadili na improvizovanou židli. Žena se pořád omlouvala, že nás obtěžují.

Dospělí mluvili potichu. Připomínali spíš šeptající kano nádu, která v mé hlavě vytvářela stejné zvuky jako kapky deště dopadající na hladinu Dněstru. Angela si pro sebe něco pobrukovala. Cítil jsem, jak se mi klíží víčka. Hlavu jsem položil mámě na kolena a představoval jsem si, jak bych byl šťastný, kdyby s námi byla Ana. Nepodařilo se mi zamhouřit oči. Následovalo další rachocení, které otráslو naším sklepem, narvaným lidmi a sklenicemi. Řvali jsme jako pominutí. Vzpomínám si, jak se nás dospělí snažili uklidnit, ale moc se jim to nedařilo. Po letech jsem se zeptal Evy, co jí ten hrozný zvuk připomínal. *Lokomotivu spadlou z nebe*, odpověděla mi. Já jsem si všechno spojoval s bombami svrženými z letadla, jak jsem to viděl ve válečných filmech. Někde na povrchu se ozýval křik žen, mužů a dětí. Nepoznával jsem nikoho konkrétního. Byly to cizí hlasy. Máma se pokusila zvednout schody a otevřít dveře od sklepa. Zastavila ji chlupatá ruka. Byl to muž, který doteď nevydal ani hlásku. Mámě něco řekl a pak rychle schody zvedl. Otevřel dveře, zmizel a nechal do našeho temného úkrytu proniknout trochu letního vzduchu. Bylo slyšet, jak muž nadává. Máma vyšla za ním. Eva se rozbřečela. Pevně mě sevřela kolem krku. Cítil jsem pach jejího potu na čele. Z vlasů jí zavanula vůně šamponu *Krea-Krea*, kterým jí máma obvykle myla věčně

zacuchané vlasy. „Nechci umřít!“ To vykřikla Angela. Viditelně nervózní teta Nina jí dala dvě přes zadek a nařídila, aby byla v klidu. Sanda se taky dala do breku. Měla obličej špinavý od něčeho, co předtím snědla, a černýma vypouklýma očima se na mě upřeně dívala, jako bych za něco mohl. Taky jsem se rozeštkal, na znamení solidarity s ostatními dětmi.

Mám pocit, že nebudu schopen příliš dobře popsat to, co následovalo, protože mnou zmítal neklid a projevovala se nespavost. Máma se vrátila do sklepa následovaná mužem s chlupatýma rukama. Ten pokynul někomu nahore. V další chvíli do naší díry vešly korpulentní starší muž a žena v šátku, oba ve věku našich prarodičů. Dveře se zavřely. Protože už nebylo kam se vmáčkнуть, nově příchozí pár zůstal na úzkých schůdcích. Muž si sedl níže, žena o schod výše, hned za jeho záda. Máma vzala Evu do náruče a posadila se na ztrouchnivělé prkno plné modrých skvrn od vína.

Děda nás pozdravil rusky, hlubokým hlasem vhodným do rozhlasového vysílání. V náruči držel velký kožený kufr. Položil ho na hliněnou podlahu sklepa a lehce ho sevřel mezi koleny. V bledém světle jsem na jeho tváři zahlédl záhadný úsměv. Zamyšleně se rozhlédl zleva doprava, jako by studoval naše obličej. Najednou se zadíval na mě. Jako by mě hypnotizoval. Zíral jsem na něj jako praštěný, aniž jsem dokázal rozeznat tvar nebo barvu jeho očí. „Je slepý, Váňo. Pořád na něj nekoukej,“ uslyšel jsem, jak mi máma šeptá do ucha. Myslím, že jsem ji neposlechl. Mužova kulatá

tvář s neobvyklým výrazem neodolatelně přitahovala můj pohled. Jeho husté, kudrnaté, tmavě hnědé vlasy byly protkané stříbrnými prameny. Měl na sobě hnědou kostkovanou košili, která vypadala, že každou chvíli praskne pod tlakem vystouplého břicha, špinavé šedé kalhoty a omšelé, vybledlé boty. Žena za ním něco nesouvisle mumlala.

Několik výstřelů na povrchu způsobilo, že místo ticha ve sklepě propuklo další kolo nářku a úpění. Dospělí zkoušeli různé triky, aby nás uklidnili. Máma požádala muže s chlupatýma rukama, aby z police za sebou vytáhl sklenici s broskvovým kompotem. Za chvíli na studené podlaze našeho úkrytu přistála třílitrová sklenice se žlutozlatým obsahem. Dospělí se rozčilovali, že ji nemají čím otevřít. Děda si vyžádal, ať mu zaprášenou sklenici podají. Natáhl obě ruce. Třásl se mu. Opatrně postavil sklenici na kožený kufr a chvíli ohmatával víčko ze zrezlého plechu. Bez váhání si vyhrnul pravý rukáv, ohnul paži a položil loket do středu víčka. Strnule jsme ho sledovali, jako se člověk dívá na vystoupení kouzelníka v cirkuse. Následoval tupý úder, kterým víčko promáčkl a ohnul do tvaru hlubokého talíře. Starý muž ho zahodil na zem a podal sklenici směrem, odkud přišla, a celou dobu se stejně zvláštěně usmíval. Máma sevřela sklenici v rukou a poděkovala mu. Naprosto přesně si pamatuju tu úžasnou chuť zavařených broskví. Máma měla ve zvyku zavařovat je celé i s peckami. Takže nám v tu chvíli dopřála dvojí potěšení. Snědli jsme sladkou dužinu plodu a pak jsme cucali pecku jako tvrdý bonbon.

V našem podzemním útočišti se zase rozhostil klid. Znovu na mě přišlo spaní. Nemůžu říct, že by se mi něco zdálo, ale jsem si jistý, že jsem spal tvrdě. Vzbudil jsem se s hlavou na máminých kolenou. Oznámil jsem jí, že chci čůrat a možná ještě něco. Tu chvíli jsem dlouho odkládal, protože jsem se před ostatními styděl. Muž s chlupatýma rukama, kterému máma říkala Andrei, mě vzal za ruku a dvojici na schodech požádal, aby nám uvolnili cestu. Udělali nám místo, abychom mohli projít. Andrei otevřel dveře od sklepa a přiložil prst ke rtům. Zopakoval jsem jeho gesto, jako bych se chtěl ujistit, že jsem dobře rozuměl. Venku panovala tma. Jen někde, za zdí, jsem dokázal rozeznat pár žárovek s bledým roztřeseným blikajícím světlem, které přicházelo od hlavního vchodu. Andrei mě vzal do náručí, udělal několik kroků a schoval mě za ostružinovým křovím. „Pohyb, rychle, vojáku!“ zašeptal. Moc rychle mi to nešlo. Jako bych už nic nepotřeboval. Andrei procedil přes zuby několik nadávek, několik kroků ode mne. Pohledem sledoval místo, odkud přicházelo blikání. Natáhl jsem si kalhoty a přistoupil k němu. Zkameněl jsem s rukou na poklopci. Oba jsme se dívali na vagon. Tedy na to, co z něj zůstalo. Do tmavé noci se tyčily jen obrysy železné kostry obklopené několika ohnivými jazyky a žhavým popelem. Rozpadlé části vagonu doutnaly na zemi. Tmavě červené oharky připomínaly kusy sopečné lávy. Andrei mě vzal do náruče a zamířil ke sklepu. Staří manželé nám spořádaně uvolnili schůdky. Oba byli cítit česnekem a cibulí.

„Vero, kdo bydlí ve třetím vagoně? Nejsou to náhodou Bălanovi?“ zeptal se Andrei. Máma přikývla. „Všechno jim shořelo,“ řekl muž polohlasem. Máma zvedla ruku k puse a zamumlala něco o pánubohu. Byl to vagon Edica, kluka z naší party. Ze schodů se ozval hluboký povzdech. Děda s kudrnatými vlasy si položil kožený kufr na kolena. „Nebojte se. Všechno bude dobrý. Nebojte se,“ řekl. „Ivane,“ obrátila se na mě teta Nina. Dívala se na mě s úsměvem. „Zapni si poklopec, vyletí ti sportovec!“ řekla a mrkla na mě. Podíval jsem se dolů. Za Angelina řehtání jsem si zahanbeně zapnul kalhoty. Děda se pohnul a kufr se mu rozevřel. Ukázal se světlý předmět v barvě dřeva. Měl řadu bílých a černých kláves. Žena v šátku ho lehce pleskla, ale muž se široce usmíval. „Jen chvílku... Stejně se už nestřílí,“ řekl jí. Tehdy jsem poprvé uviděl tahací harmoniku. Eva se na něj s vykulenýma očima dívala a roztažené prsty ještě měla od medu, který předtím jedla. Slepý muž protáhl ruce popruhy hudebního nástroje a urovnal si ho na kolenou. V následující chvíli jsem nehybně sledoval, jak se harmonika zvětšuje, jako by se nadechoval živý člověk. Děda stiskl několik kláves, odkašlal si a něco nesrozumitelně zamumlal. Všechny zraky byly upřené na něj. Jeho ústa začala něco ruský zpívat, potichu, téměř šepem. Srdce se mi sevřelo, když nástroj vydechl první akordy, také trochu tlumeně, lenivě. Hudba jako by mi pronikala hluboko do útrob. Harmonikář měl chraplavý hlas a poslech byl doslova uhrančivý. Následovala melodie, která mi připomínala znělku

z večerníčku. Díval jsem se na něj s Evou každý večer. Běhal mi z toho mráz po zádech. Z harmoniky zaznělo ještě několik skladeb a pak se všechno znovu ponořilo do posvátného ticha. Děda otočil tvář směrem ke mně, pak k Evě, Sandě a Angele, jako by přesně cítil, kde jsou děti. Potom už nikdo nebrečel.

Plynutí času může být tak relativní! Někde jsem četl, že pět minut člověk prožívá odlišně podle toho, na jaké straně dveří od záchodu se nachází. V našem případě těch pět nocí, které jsme strávili ve sklepe, trvalo celou věčnost. První odešel ze sklepa Andrei a žena, která ho doprovázela. Kruté denní světlo okamžitě naplnilo naše útočiště strašně studeným vzduchem. Venku bylo zataženo. Harmonikář a žena se šátkem na hlavě si vyměnili pár slov s mámou a vydali se k hlavní bráně. Muž klopytal drobnými kroky a srovnal si harmoniku v levé ruce. Tehdy jsem je viděl naposled.

Instinktivně jsem s Evou utekl do vagonu. Všechno bylo vzhůru nohama: rozbité talíře, vysklená okna, ani stopa po televizi. Zmizely dokonce i panenky. Sestra propukla v pláč. Máma nadávala venku. Rychle jsem vyšel ven oslněný slunečními paprsky, které prosvítaly skrz tmavé mraky. Máma si to namířila k výběhu drůbeže. Ale žádná tam nebyla. Ani králíci už nedupali v králíkárně. Zrzavá kočka vyrazila zpoza záchodu a zmizela pod koly vagonu. Eva otevřela okno a vystrčila hlavu ven. „Mami! Ukradli mi hračky!“ křičela. Máma se zoufale dívala na